

ASTRID LINDGREN

Oorlogsdagboek 1939-1945

vertaald door Janny Middelbeek-Oortgiesen

Uitgeverij Ploegsma Amsterdam

The image shows the front cover of an antique book. The cover is decorated with a traditional marbled paper pattern, featuring swirling, organic shapes in shades of orange, light green, and cream. The marbling is dense and covers the entire surface. The book's spine is visible on the left, and the edges of the cover are bound in a dark, worn brown leather. The year '1939' is printed in a large, dark red, serif font at the bottom center of the cover.

1939



Sture en Astrid thuis in de Vulcanusgatan, 1939

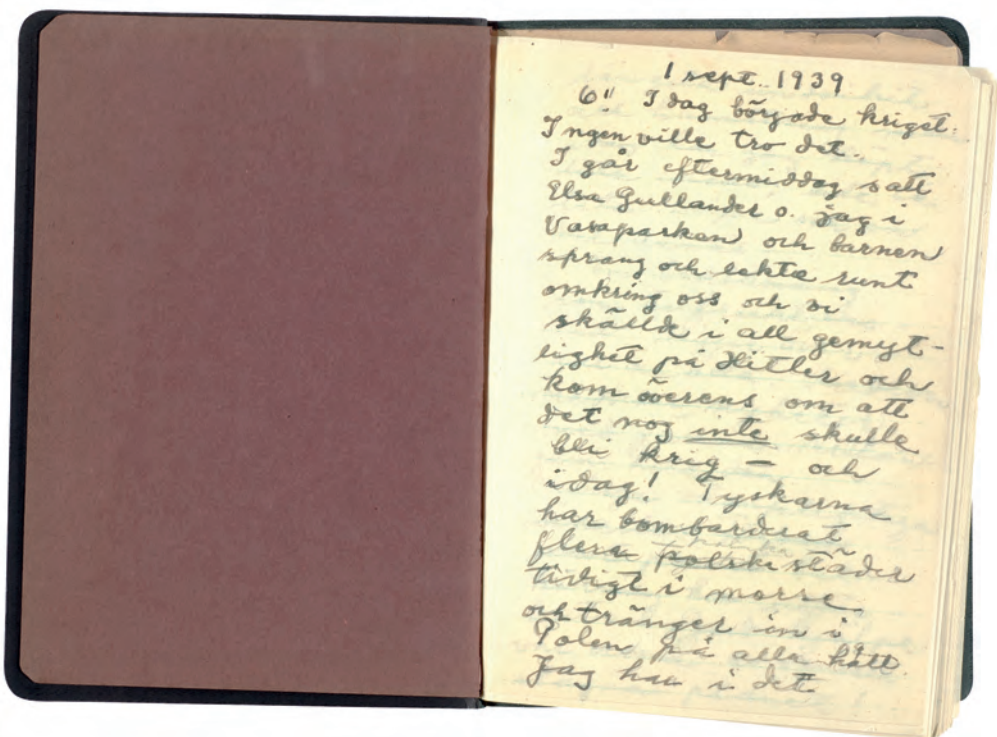
1 september 1939

O! Vandaag is de oorlog begonnen. Niemand wilde het geloven. Gistermiddag zaten Elsa Gullander en ik nog in het Vasapark in alle goedelijkheid op Hitler te mopperen, terwijl de kinderen om ons heen renden en speelden, en we waren het erover eens dat het vast géén oorlog zou worden – en vandaag! De Duitsers hebben vanochtend vroeg diverse Poolse steden gebombardeerd en rukken van alle kanten in Polen op. Hamsteren heb ik zo lang mogelijk vermeden, maar vandaag heb ik wat cacao, thee, zeep en andere spullen gekocht.

Over alles en iedereen hangt een bedruktheid die vreselijk is. De radio komt de hele dag op gezette tijden met nieuws. Veel dienstplichtigen worden opgeroepen. Er is een verbod uitgevaardigd om privé met je auto te rijden. God sta onze arme, met krankzinnigheid geslagen planeet bij!

2 september 1939

Een heel trieste dag! Ik heb de oorlogsproclamaties gelezen en dacht dat Sture opgeroepen zou worden, maar toen puntje bij paaltje kwam, was dat niet zo. Maar ontelbare anderen moeten vandaag en morgen van huis vertrekken. Er is een ‘versterkte staat van militaire paraatheid’ van kracht. Er wordt ongelooflijk gehamsterd, als je de kranten mag geloven. Mensen kopen vooral koffie, stukken zeep, wasmiddel en kruiden. We schijnen voor $1\frac{1}{4}$ jaar suiker in het land te hebben, maar als de mensen het niet kunnen laten om een voorraad aan te leggen



Astrid Lindgrens eerste notitie in haar oorlogsdagboek

ontstaat er waarschijnlijk toch schaarste. Bij de kruidenier was er vandaag geen kilo suiker meer te koop (maar ze krijgen natuurlijk weer nieuwe voorraad).

Toen ik bij mijn koffiehandelaar kwam en volledig legitiem $\frac{1}{4}$ kilo koffie wilde kopen, hing er een briefje op de deur: 'Gesloten. Vandaag geen koffie meer.'

Vandaag is de Dag van het Kind, ach, wat een dag! Ik ben 's middags met Karin naar het park gegaan en dat was het moment dat ik het aanplakbiljet zag waarop stond dat de mannen van 1898 worden opgeroepen. [Sture was van 1898.] Ik wilde proberen de krant te lezen terwijl

Karin op de glijbaan speelde, maar ik kon het niet, ik zat met een brok in mijn keel.

Aan de mensen merk je niet veel bijzonders, ze kijken alleen wat somberder. Overal wordt over de oorlog gepraat, ook door mensen die elkaar niet kennen.

3 september

De zon schijnt, het is warm en mooi, de aarde zou een heerlijke plek kunnen zijn om op te leven. Om 11 uur vandaag heeft Engeland aan Duitsland de oorlog verklaard, en dat heeft Frankrijk ook gedaan, ik weet niet precies hoe laat. Duitsland had Engeland het ultimatum gesteld om zich vóór 11 uur bereid te verklaren zijn troepen uit Polen terug te trekken en de onderhandelingen te hervatten, dan zou de inval in Polen als nooit gebeurd worden beschouwd. Hierop was om 11 uur nog geen reactie gekomen en 'derhalve is dit land in oorlog met Duitsland', verklaarde Chamberlain in zijn toespraak van zondagmiddag tot het Engelse volk.

'De verantwoordelijkheid rust op de schouders van één man' heeft Chamberlain in het Engelse parlement verklaard. En het kan niet anders of het oordeel van de geschiedenis over Adolf Hitler zal verschrikkelijk zijn – als dit althans een nieuwe wereldoorlog wordt. Velen denken dat ons gewoonweg de ondergang van het blanke ras en de beschaving te wachten staat.

Nu al kibbelen de regeringen over wiens schuld het is. Duitsland beweert dat Polen de aanval geopend heeft en dat de Polen zich, onder bescherming van de Engels-Franse garanties, alles hebben kunnen permitteren. Maar hier in Zweden kunnen we ons niet aan het idee onttrekken dat Hitler oorlog wíl, of dat hij die in elk geval niet zonder gezichtsverlies meent te kunnen vermijden. Dat Chamberlain zijn uiterste best heeft gedaan de vrede te bewaren, staat wel vast; het is de enige reden waarom hij in München heeft gebogen. 'Danzig en de corridor' heeft Hitler deze keer geëist, maar het is waarschijnlijk zijn diepste wens om over de hele wereld te heersen. Hoe zullen Italië en

Rusland zich opstellen? Volgens Poolse informatie hebben de twee eerste oorlogsdagen in Polen aan 1500 mensen het leven gekost.

4 september

Anne-Marie was vanavond bij me en een somberder ‘vergadering’ hebben we geloof ik nooit gehad. We hebben geprobéerd over andere dingen dan de oorlog te praten, maar dat was onmogelijk. Uiteindelijk hebben we een cognacje genomen om wat op te vrolijken, maar dat is toch niet gelukt.

Een groot Engels passagiersschip met 1400 mensen aan boord is door de Duitsers getorpedeerd, maar die ontkennen dat en beweren dat het schip op een mijn moet zijn gelopen. Maar ten noordwesten van Schotland zullen de Engelsen toch geen mijnen hebben gelegd. Ik geloof dat alle passagiers zijn gered (60 mensen zijn omgekomen, nee, meer, 128?), onder andere door Wenner-Gren op de Southern Cross, die een pleziertocht maakt met een hoop gehamsterde olie. Hij heeft in de kranten flink op zijn kop gekregen voor zijn waanzinnige gehamster.

De Engelsen hebben boven Duitsland een bomaanval uitgevoerd en – nee – geen bommen, maar pamfletten gedropt, waarop werd medegedeeld dat het Engelse volk geen oorlog wil met het Duitse volk, maar alleen met het nazistisch regime. De Engelsen zullen wel hopen dat er in Duitsland een revolutie uitbreekt. Het zal Hitler in elk geval wel irriteren, want die heeft afgekondigd dat wie naar de buitenlandse radio luistert, het tuchthuis krijgt, en wie informatie van de buitenlandse radio aan andere burgers doorgeeft, zelfs de doodstraf.

In Esbjerg, in het kleine vredige Denemarken, is uit een onbekend vliegtuig een bom gevallen en die heeft een huis en twee mensen verwoest, van wie eentje een vrouw.

Vanaf morgen is er in Stockholm beperkt busverkeer. En het ziet er al zo verlaten uit in onze straten sinds privéauto’s niet meer mogen rijden.

Ik heb vandaag in een hoekje van de keuken mijn hamstervoor-

raadje geordend om het naar de zolder te brengen. Het bestaat uit: 2 kg kristalsuiker, 1 kg dito klontjes, 3 kg rijst, 1 kg aardappelmeel, 1½ kg koffie in diverse blikken, 2 kg schoonmaakmiddel, 2 pakken Persil, 3 stukken zeep, 5 pakken cacao, 4 doosjes thee en wat kruiden. Ik zal nog wel proberen er wat meer bij te krijgen, want de prijzen zullen wel snel omhooggaan. Karin riep gisteravond om water toen ze in bed lag: 'Op water hoeven we toch zeker niet te bezuinigen.' Ze dacht dat we op water en jam zouden moeten leven als het oorlog wordt.

5 september

Chamberlain heeft op de radio het Duitse volk toegesproken – dat niet mag luisteren.

Aan het westfront gebeurt nog niets. Maar Polen schijnt door de Duitsers compleet onder de voet te worden gelopen.

Ik heb voor mezelf en de kinderen schoenen gekocht voordat de prijzen weer omhooggaan: twee paar voor Karin à 12,50 kronen per paar, een paar voor Lasse voor 19,50 kronen en een paar voor mezelf voor 22,50 kronen.

6 september

Er wordt beweerd dat de Fransen aan het westfront aanplakbiljetten hebben opgehangen met de tekst **WIJ SCHIETEN NIET**. En dat de Duitsers gereageerd hebben met aanplakbiljetten met: **WIJ OOK NIET**. Maar dat zal wel niet de waarheid zijn.

Vanaf morgen wordt het vrachtverkeer ook getroffen door beperkingen.

7 september

In Schipkapasset alles rustig [uitdrukking voor: De oorlog staat stil]. Maar binnenkort zijn de Duitsers in Warschau.

8 september

Ja, daar zijn ze vandaag al. Arm Polen! De Polen beweren dat als de

Duitsers erin slagen Warschau in te nemen, dit betekent dat de laatste Poolse soldaat is verpletterd.

17 september

Vandaag zijn de Russen ook Polen binnengemarcheerd 'om de belangen van de Russische minderheden te behartigen'. Nog dieper op de knieën zal Polen nu vast niet kunnen, ze zijn blijkbaar van plan een parlementariër naar Duitsland te sturen.

Aan het westfront gebeurt nog niet veel bijzonders, maar volgens de krant van vandaag bereidt Hitler een geweldig luchtoffensief tegen Engeland voor. Op de zeeën is het onrustig; legio mijnontploffingen en torpederingen. De toevoer naar Duitsland zal wel behoorlijk afgesneden zijn, denk ik.

3 oktober

De oorlog gaat gewoon verder. Polen heeft gecapituleerd. Het is daar één grote chaos. Duitsland en Rusland hebben het land onderling verdeeld. Je wilt gewoon niet geloven dat zoiets in de twintigste eeuw kan gebeuren.

Rusland is degene die het grootste profijt uit deze oorlog trekt. Toen de Duitsers Polen op de knieën hadden – pas toen marcheerden de Russen het land in om hun deel van de buit op te eisen, en niet zo'n klein beetje ook. Aangenomen wordt dat de Duitsers niet zo blij zijn met deze gang van zaken, maar ze moeten hun gezicht in de plooi houden. Rusland komt in de Baltische staten met de ene eis na de andere – en ze krijgen wat ze willen.

Duitsland voert nu blijkbaar vooral oorlog met ons, de neutrale landen. Al onze schepen in de Noordzee worden gekaapt en tot zinken gebracht. Ze hebben in onze havens spionnen die kijken naar vracht en plaats van bestemming, maar ook boten van andere neutrale landen worden tot zinken gebracht. Ik weet niet wat daar de bedoeling van is.

Aan het westfront gebeurt nog steeds niet veel bijzonders.

Hier thuis hebben we te stellen met kleine ergernissen. Je kunt bijvoorbeeld geen wit naaigaren krijgen. Van schoonmaakmiddel kun je $\frac{1}{4}$ kg per keer krijgen.

De crisis heeft heel veel mensen werkloos gemaakt. Het is jammer dat niemand Hitler doodschiet. De komende week zal 'dramatisch' worden, hebben zowel Duitsland als Engeland verzekerd. Men verwacht dat Duitsland met een vredesverdrag zal komen dat Engeland niet kan accepteren. Maar over de hele wereld willen de volkeren vrede.

14 oktober

Nu is de knokpartij serieus begonnen en nu gaat het om ons, weliswaar Finland in eerste instantie, maar daarvandaan is het geen grote stap. Nadat de ministers van Buitenlandse Zaken van de Baltische staten in Moskou waren 'uitgenodigd', is het nu de beurt aan Finland, waarvan de minister, Paasikivi, al een paar dagen bij Stalin is; dagen waarin Finland, wij en de hele wereld in spanning zitten. Een groot deel van de bevolking van Helsinki is geëvacueerd en het land bereidt zich voor op een oorlog, maar men hoopt vurig dat die te vermijden is. De solidariteit tussen de Noordse landen is groter dan ooit. Koning Gustaf heeft alle staatshoofden van Scandinavië volgende week voor een conferentie in Stockholm uitgenodigd. Op dit ogenblik verlaat Finland zich op Zweden. We verwachten hier binnenkort een algehele mobilisatie. Lars is van school thuisgekomen met een paklijst voor een eventuele evacuatie en vandaag zijn mevrouw Stäckig en ik bij [warenhuis] PUV geweest om rugzakken en ondergoed voor onze jongens te kopen.

Een Engels slagschip, de Royal Oak, is tot zinken gebracht. Er was 1000 man aan boord; ik weet niet hoeveel er gered konden worden.

18 oktober

Vandaag zijn op uitnodiging van koning Gustaf hier in Stockholm vier Noordse staatshoofden met de ministers van Buitenlandse Zaken bij-

eengekomen. Deze historische dag werd opgeluisterd door stralende zonneshijn en alle vlaggen in het centrum boden werkelijk een schitterende aanblik. Pelle Dieden en ik hebben geluncht bij Operagrillen. 's Avonds waren er in de buurt rond het paleis honderdduizenden mensen op de been. Wij waren thuis en hebben het op de radio gehoord. Tegen tien zijn alle drie de majesteiten met Kallio op het balkon aan de kant van de Lejonbacken verschenen, waar ze door de mensen werden toegejuicht. 'Kallio, Kallio,' scandeerden ze, dus dat lieve mannetje mocht zich nog een keer laten zien. De ogen van de hele wereld zijn momenteel op Stockholm gericht. Roosevelt en alle presidenten van Zuid-Amerikaanse republieken hebben telegrammen naar koning Gustaf gestuurd om hun medeleven uit te drukken.

Zaterdagavond reist Paasikivi terug naar Moskou, en daarna moeten we maar zien hoe het gaat.

12 november

Paasikivi en de andere Finnen zijn nog steeds in Moskou en hebben onder andere aan de feestelijkheden rond de herdenking van de revolutie moeten deelnemen. Sillanpää heeft de Nobelprijs gekregen en in alle andere Noordse landen wordt geld voor Finland ingezameld.

Niemand weet nog hoe het zal gaan, maar de laatste dagen heeft de wereld haar blik in een andere richting gevestigd. Er is laatst een grote bomaanslag in München gepleegd, toen Hitler daar was om de revolutieopgong van 1923 te herdenken. Hij sprak in de Bürgerbräukeller en 20 minuten nadat hij de zaal had verlaten, is er een bom ontploft, of een duivelse machine, die 8 mensen het leven heeft gekost en 60 verwond. Helaas liep de klok 20 minuten achter. Ofschoon je misschien niet helaas mag zeggen, want de aanslag brengt enkel haat voort, en de Duitsers geven de Engelsen hier de schuld van, net als van al het andere.

Aan het westfront is er nog steeds niets gebeurd, maar de spanning is akelig en er wordt een Duits offensief verwacht dat alles wat de wereld tot nu heeft aanschouwd in de schaduw zal stellen.

Wilhelmina in Holland en Leopold in België hebben een hernieuwd vredesinitiatief genomen; ze maken zich zorgen om hun arme landen.

Holland is al gedeeltelijk onder water gezet. Ze verwachten elk ogenblik een Duitse invasie.

Ach, als we toch eens vrede kregen! Vrede op aarde! Gisteren was het de Dag van de Wapenstilstand, 21 jaar geleden dat de wapenstilstand intrad.

30 november

Eli, Eli, lama sabachthani! Eigenlijk zou je het liefst niet meer leven! De Russen hebben vandaag Helsinki en een aantal andere plaatsen in Finland gebombardeerd. Tegelijkertijd rukken ze op over de Karelische Landengte, maar daar zijn ze blijkbaar teruggeslagen. We zweven nu al een hele tijd tussen hoop en vrees, maar toen de Finse delegatie uit Moskou naar huis terugkeerde zonder dat er een akkoord was bereikt, werd alles opeens rustig en stil. Velen die uit Helsinki waren geëvacueerd zijn teruggekeerd. Maar dan beweren de Russen opeens dat de Finnen aan de grens met scherp schieten, hetgeen de Finnen ontkennen. Maar de Russen willen vechten – en ze zijn nu begonnen, ook al hebben ze de opinie van de hele wereld tegen zich.

Ik kan me niet zo'n zwarte dag heugen! Ik was bij Sveriges Grossistförbund [de Zweedse brancheorganisatie voor de Groothandel]. De loopjongen kwam 's ochtends binnen met het afschuwelijke nieuws, waarvan je ondanks alles toch nooit had gedacht dat het werkelijkheid zou worden. Ik sta de hele dag al te trillen op mijn benen, en vanavond ben ik naar Anne-Marie en Stellan gegaan – en ik ben zo verdrietig. Hoe zal het gaan, wat voor lot staat ons te wachten? En dat arme Finland?

7 december

Ach, tijd en wereld! Finland houdt zich Rusland op een weergalozе manier van het lijf. Maar in hun verbittering zijn de Russen gisteren gifgas gaan gebruiken. Op de Karelische Landengte en rond Petsamo woedt

een verbeterd strijd. Van vliegtuigbombardementen is vanwege het weer niet veel gekomen. De Russen zijn heel beroerd uitgerust en kunnen zich in de sneeuwstorm slecht redden. Ze hebben veel manschappen verloren en de hele wereld is vol bewondering voor de Finse defensie. Maar de burgerbevolking in het noorden, die over de grens Zweden binnenvlucht, heeft het moeilijk. Maar hier in Zweden staan de mensen te trappelen om te geven voor Finland. Er worden grote hoeveelheden kleding en geld ingezameld om daarheen te sturen. Zelf ben ik eergisteren op zolder geweest om bij elkaar te graaien wat ik kon vinden, onder andere de 'koetsiersjas' van Sture, en moeders [schoonmoeders] macabere vest. Ofschoon de Finnen al genoeg op de proef worden gesteld – ook zonder moeders vest.

Over de hele wereld is de stemming even nadrukkelijk pro-Fins. Alleen in Duitsland wordt gezwegen. Maar 'As-broeder' Italië is helemaal razend op de Sovjet-Unie. Laatst kwamen er 21 Italiaanse vliegtuigen naar Bromma en die zijn doorgevlogen naar Finland – ook al mag dat niet in de kranten worden vermeld. Engeland en Amerika gaan ook wapens op krediet leveren. Amerika wil de Finse oorlogsschuld kwijtschelden. Maar Finland verwacht waarschijnlijk dat de wereld de handen ineen zal slaan om iets positievers te doen. En in onze kranten staan oproepen dat we ons moeten aansluiten, d.w.z. dat wordt niet ronduit gezegd. Veel Zweedse vrijwilligers willen zich aansluiten.

Een kleine Finse communistische lummel, Kuusinen, heeft op voorschrift van Moskou iets gevormd dat de Finse volksregering wordt genoemd, gezeteld in Terijoki. Finland heeft een smeekbede tot de Volkenbond gericht, maar Molotov weigert aan een conferentie deel te nemen. Rusland is niet in oorlog met Finland, beweert die liever, ze zijn alleen bezig het Finse volk te bevrijden, dat moeilijk doet en weigert zich te laten bevrijden.

Het is verder allemaal zo onrustig; vandaag heb ik op kantoor geruchten gehoord over een algehele mobilisatie, maar dat zal wel geen waarheid zijn. Norrland is waarschijnlijk wel gemobiliseerd; daar zijn de laatste dagen grote aantallen mensen naartoe gestuurd.

Aan het westfront heerst nog steeds een wapenstilstand. Volgens een van de andere geruchten die de ronde doen, zit Hitler in een gecapitonnerde cel, is Göring helemaal op van de zenuwen en wordt de macht door Goebbels, Himmler en Von Ribbentrop uitgeoefend.

De mop van de dag luidt als volgt: ‘Twee oudere heren zitten in de tram. “Waar gaat deze wereldoorlog eigenlijk om? Wat willen ze bereiken?” “Beste vriend, dat werd toch duidelijk te kennen gegeven voordat het begon. Het gaat erom wie de baas wordt over Danzig.”’

Ja, inderdaad – dat was oorsprong van al deze waanzin. Maar Petsamo ligt ver van Danzig! En Duitsland zal voor altijd de verantwoordelijkheid moeten dragen dat ze de Russische barbaren in Europa hebben losgelaten.

13 december

Gisteren hebben we een nieuwe regering gekregen. Sandler, Engberg, Strindlund en nog een paar zijn vertrokken – maar volgens mij is het lood om oud ijzer, het zijn in elk geval gewoon oude partijbonzen. Maar dat Sandler het veld heeft moeten ruimen is vermoedelijk wel goed.

Er wordt beweerd dat er een legerenheid van 5000 man uit Zweden is vertrokken om Finland bij te staan. Ik hoop dat het waar is. Gisteren was ik zo terneergeslagen dat ik mijn toevlucht tot Gods woord heb gezocht en in de Bijbel het volgende antwoord vond: ‘Want de Heer kan evengoed met weinig als met veel mensen voor een overwinning zorgen.’

Ach, als dat eens zo was! Finland weet zich tot nu toe goed staande te houden, maar hoe zal het in het vervolg gaan? De Volkerenbond is bijengekomen, maar het resultaat is pover.

Oudejaarsavond

De Finnen hebben hun grootste overwinning tot nu toe geboekt, werd op het nieuws van 7 uur gezegd. Ze hebben zo’n 1000 Russen in de pan

gehakt en grote aantallen wapens van allerlei soort buitgemaakt.

Maar wanneer het nieuwe jaar begint, ziet men de toekomst toch met angst en beven tegemoet. Zal Zweden zich afzijdig houden of zich aansluiten? Er vertrekken grote aantallen vrijwilligers naar Finland. Maar als we meedoen, krijgen we waarschijnlijk een Duits-Engels strijdtoneel in Skåne. Wordt er beweerd.

We hebben in elk geval meer dan 5 miljoen kronen voor Finland bijeengebracht en een grote hoeveelheid wapens, luchtafweer en van alles en nog wat gestuurd.



Zomer in Näs. Van bovenaf: staand Stina en links liggend Gunnar (zus en broer), rechts zittend neef Omar met zijn Lydia, liggend in het midden met witte hoed Astrid, links van Astrid Gunnars vrouw Gullan, zittend op de voorgrond Astrids vader Samuel August met de kleinkinderen Gunvor (op schoot) en Karin, naast hem Astrids zuster Ingegerd en rechts nicht Ellen.